

Opslag

ENCYKLOPÆDICITET I NY DANSK LITTERATUR. I sandhed en kompleks og paradoksal sag. Den såkaldte halvfemsergeneration, der sad i embede ca. 1991–1996, gav eksplicit udtryk for deres fascination af det encyklopædiske. Frem for alt var de to halvfemserdigtere Niels Lyngsø og Morten Søndergaard medredaktører af det succesfulde bøgværk *Brøndums Encyklopædi*, der udkom i 1994 som et både parodisk og alvorligt alternativ til Gyldendals *Den Store Danske Encyklopædi*, som blev søsat samme år. *Brøndums Encyklopædi* skulle i modsætning til den monologiske og monolitiske *Store Danske Encyklopædi* være polyfon og idiosynkratisk. Polyfonien blev opnået ved at invitere skribenter af alle slags, frem for alt forfattere fra flere generationer (herunder faktisk så godt som den hele halvfemsergeneration (Balle, Brixvold, Deleuran, Guldager, Pryds Helle, Hesselholdt, Bang Jensen, Kodal, Lyngsø, Munksgaard Nielsen, Søndergaard, Thøfner)), men også alskens almindelige kändiser og diverse mere eller mindre skæve eksperter, bl.a. en hjernekirurg og en flugtkonge. Tre helte gæsteoptrådte under ærestitlen “encyklopædist”, nemlig Jorge Luis Borges (som Søndergaard skrev speciale om), Denis Diderot og Michel Serres (som Lyngsø skrev guldmedaljeafhandling om). Idiosynkrasien blev opnået ved, at man side om side med traditionelle væsentlige opslagsord udstak eksotiske, kuriøse, spøjse ord og bad skribenterne om selv at finde på ord. Slår man f.eks. op under C, finder man en lyrisk artikel om Cairo ved journalisten Ib Rehné (“Ib Rehné, Cairo”), essayistiske artikler om Celle og Cigaret ved litteraten Henning Goldbæk, en kortprosaisk digresserende artikel om Cikade ved digteren og folkemindeforskeren Eske K. Mathiesen (som også har bidraget til *Den Store Danske Encyklopædi*) og endelig en encyklopædi-poetikalsk artikel om tidens modeord cyberspace ved Lyngsøs og Søndergaards fælles pseudonym Frederik Jungdahl, og den lyder sådan her:

CYBERSPACE. Den første halvdel af dette ord har sit ophav i den græske glose *kybernetes*, som betyder styrmand. Det rum, som styrmanden på hans skib bevæger sig i, er naturligvis havet. Odysseus’ cyberspace var Middelhavet, han rejste fra ø til ø, på samme måde som alle vores signaler rejser på lufthavets elektromagnetiske bølger, mellem radio, komputer, satellit og telefon. Og på samme måde som du rejser fra artikel til artikel i en encyklopædi. Det rum du befinder dig i, når du bladrer og forfølger henvisninger er også et cyberspace./ FJ./ Se: Labyrint.

Det er her først og fremmest krydshenvisningernes labyrintik, som fremhæves. Problemet er bare, at netop krydshenvisningerne (som Lyngsø vistnok var ansvarlig for) ikke fungerer synderligt forførende i *Brøndums Encyklopædi*, fordi de er så insisterende og konstruerede og yderlige i forhold til artiklernes gode, brogede rod. I de regelrette halvfemserværker af Lyngsø, Søndergaard, Merete Pryds Helle og Solvej Balle (og i mindre grad Christina Hesselholdt) har encyklopædiciteten mest noget med stilen at gøre: et oprigtigt eller pastichiøst (men så godt som aldrig parodisk) forsøg på at ramme den sirlige, objektive, teknisk/naturvidenskabelige stil i en rigtig encyklopædi (dvs. snarere *Den Store Danske* end *Brøndums*). Morten Søndergaards mange skjønne digtkataloger er som regel alt, alt for eksemplariske til at blive virkelig svimlende, det samme gælder Lyngsøs morfologiske analogier mellem stort og småt, kaffe og skyer etc. En smule mere intrikat forholder det sig med Hesselholdts analogier i de første bøger, computerskærm og gelérand f.eks., som hele tiden læner sig op af det excentriske. I Pryds Helles *Men jorden står til evig tid*, 1996, undergraver serien af engleportrætter kvalificeret de mere artige afsnit om natur og teknik. Og så bør Helle Helles finurligt naivistiske leksikonartikler om Alder, Familie, Drømme, Navne, Ord i hendes debutbog *Eksempel på liv*, 1993, fremhæves, uddrag:

Verdens samlede antal af ord fordeler sig i stumme ordskyer, svævende over hvert enkelt menneske. Ordene tildeles en lyd, så snart mennesket under skyen rækker armen op og fanger et ord og putter det i munden og spytter det ud.

(I Søndergaards debutsamling *Sahara i mine hænder*, 1992, er en vitset (falsk?) leksikonartikel-readymade inkluderet). Labyrintikken går ikke videre end de fire historier i Solvej Balles *Ifølge loven*, 1993, der bider hinanden i hælene, og de to parallelle tekstspor, der hele tiden falder ud eller fader ind i hinanden i Niels Lyngsøs roman *Væskers vandring*, 1992. Halvfemserdigtingens klareste og mest originale encyklopædiske værker er skrevet af to digtere, der ikke normalt forbindes med encyklopæditet, nemlig Lone Munksgaard Nielsen og Katrine Marie Guldager (som dog faktisk bidrog med to fine artikelserier i *Brøndums Encyklopædi*, om tidsintervaller og vilde dyr). Lone Munksgaard Nielsen gør i *Iklædt en andens hud*, 1996, en fabulerende encyklopædisk manual af nogle delvist autentiske, delvist selvopfundne mytiske påfund:

Du kan gnide dig ind i en slægtning. Loft ham op ad floden med din stemme. Dine hænder kan fordele ham over din krop. Læg dig i solen, når han skal tilbage. Floden ta'r imod dråberne, når han er fordampet.

Katrine Guldager skaber mellem anekdoterne og historierne i romanen *Det grønne øje*, 1998, et genuint svimlende og ikke-eksemplarisk net af farver og objekter og hændelser: sko under en bænk, person i et træ etc. Hvad angår post-halvfemserdigterne, så er den tidligt debuterende Peter Adolphsen åbenlyst inspireret af store encyklopædiske digtere som Borges, Per Højholt og Svend Åge Madsen, men snarere end den insisterende labyrintik ligger styrken i de tekster, der anvender leksikonartikel-formen og -stilen til at fabulere helt åbent og mærkeligt, som f.eks. "Shams al-mukharati. *Beskrivelse af et uddødt hallucinogen*" i *Små historier 2*, 2000. Og er det ikke som om oplysningerne om sten og sager i romanen *Brummstein*, 2003, simpelthen bare er lidt for troværdige? I Pablo Henrik Llambías' *Den dag vi blev frie*, 1998, skriver hovedpersonen på et katalog for blinde – særlig bilbeskrivelserne får rigtig god plads – som antager karakter af en art monstrøs parodi på såvel livstilsforskning som traditionel realisme. Og så er vi allerede to betydelige skridt væk fra halvfemsergenerationens encyklopædisme (minus Helle Helle, Munksgaard Nielsen og Guldager), som trekvart, grænsende til helt, gerne ville tro på den pure, sandfærdige leksikonartikel i det monologiske og komplette – eller i det mindste eksemplariske – leksikon (de var ikke meget for at finde på og tale i munden på sig selv og for klodsede til at svimle og fare vild). Jeg kan sagtens læse året 2000's to store debutanter Ursula Andkjær Olsen og Lars Frost som encyklopædister, legende personlige, poetiske leksikoner, der i et digressivt, ikke-eksemplarisk flow oplister og definerer alt muligt konkret og abstrakt. Her flanøren Frost om at spadsere i hans anden bog *Allermest undrer det mig at vi kan glemme*, 2001:

Eksemplerne jeg vil remse op: Jeg vil nævne Virginia Woolf – at hun pludselig en aften kaster sig ud i London. En vinteraften. London så smuk i det lys i de gader, hun kaster sig ud i at købe en blyant. Og jeg vil nævne Robert Wälsler, som er så god til at spadsere og skriver smukt om at spadsere. Gertrude Stein vil jeg nævne. Jeg ved ikke hvorfor. Og Rainer Marie Rilke, som lader Malte Laurids Brigge præsentere sig selv for os gennem sit blik ud på Paris, men han går gennem byen på den første side i sine optegnelser.

Etc. Og hvad med Harald Voetmann Christiansens ekstremt nærsynede og omstændelige og idiosynkratiske beskrivelser, her et uddrag fra teksten "I gæstehytten" i hans anden bog *Autoharuskepsi*, 2002:

Sneen var kun bestemmelig som flere tynde tæpper snarere end et enkelt massivt (...) ved at man, og dette værende et kvalificeret man, igennem det enkelte snefnug kunne ane noget der var det enkelte snefnug fremmedartet i mønsteret, tydende på flere snefnug bag hvert enkelt, og da disse forstyrrelser kun fandtes i hele kategorier: altså en halv af snefnug A's, halv størrelse af den halve størrelse, halv størrelse af den kvarte størrelse o.s.v. vil jeg gå ud fra at der var tale om en vældig mængde tynde

men vertikalt sammenhængende snetæpper, hvert adskilt af et lige stort mellemrum; skal vi sige en tredive centimeters forventningsfuld luft.

Blandt de alleryngste har indsneget sig en vis, på samme tid uspoleret og dybt ironiseret naivisme (lidt ligesom hos den tidlige Helle Helle) og måske er faktisk Anders Søgaards “hej flagermus (en billedbog)” fra hans debutsamling *digte 1*, 2001, de sidste ti-femten års mest overbevisende bud på en hel encyklopædi om alt:

hej flagermus/ du ser alt i natten/ hvordan har du det med/ at ingen ser dig?// hej humlebi/ med sorte og gule striber/ ved du det godt –/ at du er for fed til at flyve?// og hej vovhund/ menneskets bedste ven/ vi kaster pinde efter dig/ og flytter til forstæder// og i forstæderne/ drikker vi saftvand/ og vifter humlebier væk/ med comics og jumbobøger// hej sultan/ læg dig i sandet, skal/ jeg smøre dine solbrændte/ skuldre ind i solcreme?// hej kamel/ du står og pisser/ men du skal pisse længe/ for at lave en oase// hej kvinde/ menneskets bedste ven/ vi kaster børn efter dig/ og flytter i villaer// og i villaerne/ er der nogen der vælter/ et glas med saftvand/ på gulvet// hej lise/ du skal ikke græde/ pyt med det og hvad var/ det nu jeg sagde// hej blyant/ der vandrer med skriften/ gider du at stoppe det er/langt ud på natten.

Det var det længste citat, for det var af den yngste encyklopædist. Og her skal ikke konkluderes eller fortolkes, for dette er en leksikonartikel, og sådan cirkus som ovenfor beskrevet forholder det sig rent faktisk med encyklopædicitet i ny dansk litteratur. Basta. Direkte adspurgt om problemkomplekset i en telefonsamtale denne mandag morgen udtalte digteren Jens Blendstrup for resten følgende: Det hele skal være 1 stor flodnote. Sandt nok!

LB